

LA TRADICIÓ REMEIERA DELS SANTUARIS MARIANS DEL BERGUEDÀ, A TRAVÉS DELS GOIGS

VILLEGAS i MARTÍNEZ, Francesc

RESUM: Els goigs són composicions poètiques que invoquen la protecció col·lectiva. El seu interès des d'un punt de vista mèdic es quan fan referència a una determinada epidèmia o malaltia i en demanen un remei específic. Es valora principalment la devoció popular. Nombroses referències, gairebé trenta, a santuaris marians de la comarca del Berguedà.

Paraules clau: Goigs. Folklore mèdic. Medicina popular. Berguedà.

RESUMEN: Los Gozos son composiciones poéticas que invocan la protección colectiva. Algunos tienen interés desde el punto de vista médico cuando se refieren a una determinada enfermedad, o a una epidemia, y se demanda una curación especial. Se valora principalmente la fe popular. Numerosas referencias, casi treinta, a santuarios marianos de la comarca del Berguedà.

Palabras clave: Gozos. Folklore médico. Medicina popular. Berguedà.

*

ELS GOIGS, FRUIT DE LA FE POPULAR

La paraula *goig*, segons el diccionari, descriu una emoció causada per la contemplació d'una cosa que plau granment, per l'esperança d'obtenir allò que abelleix o per l'adquisició del bé desitjat.

Els *goigs*, als quals nosaltres ens referirem, són una composició poètica, cantada a llaor de la Mare de Déu o d'un sant. Almenys des del segle XII, la literatura llatina medieval ofereix peces en vers o en prosa que exalten els goigs (*gaudia*) de la Mare de Déu, ja sigui de la seva vida terrenal (l'Anunciació, la Visitació, el Naixement de Jesús, l'Adoració dels Mags, la Presentació al Temple, la Resurrecció, l'Ascensió, la Vinguda de l'Esperit Sant, l'Assumpció, etc.), o no tant sovint, de la seva vida celestial. Els *Gaudia Beatae Mariae Virginis* foren traduïts i imitats ben aviat en totes les llengües romàniques i germàniques.

A Catalunya hi ha diverses mostres en vers dels goigs terrenals, almenys des del segle XIV, alguna de les quals, podria ésser inclús anterior. La més famosa és la *Ballada dels goigs de nostra Dona en vulgar català a ball rodó*, conservada al Llibre Vermell de Montserrat. Els goigs celestials, més tardans, deriven sobretot d'un himne llatí atribuït a Tomàs de Canterbury, que comença dient *Gaude flore virginali...*

A partir del segle XV, els goigs catalans, passen de la lloança a la Mare de Déu en general a advocacions més concretes, la més important de les quals serà la del Roser. També comencen a sorgir goigs a lloança de Jesucrist i els sants. Des del segle XVI, els goigs són impresos en fulls solts i propagats per les confraries i a les esglésies, santuaris i ermites de tots els Països Catalans, amb texts sovint únics a tot arreu, però amb variants segons les diverses edicions.(1) Més modernament, s'anirà afegint en alguns d'elles, la melodia per a ser cantats i el gravat de la imatge invocada.

La literatura popular dels goigs, alhora que un cant místic, una lloança, o la manifestació de pietat envers una advocació de la Verge, de Jesucrist o d'un sant, ha esdevingut també per al fidel, invocació de prec o súplica, per a la intercessió d'ajuda o d'un benefici.

INTRODUCCIÓ

Com ja indicarem en una altre article sobre aquesta temàtica, dedicat a la comarca del Bages, en el VIè. Congrés d'Història de la Medicina Catalana, celebrat a Manresa l'any 1990 (2), el folklorista català Joan Amades, deia en una de les seves obres, que l'home d'arreu de tots els temps s'ha sentit empès per l'afany intens de viure, i de fer viure tot allò que l'envoltava, que podia contribuir al seu desig de vida i a la perpetuació de l'espècie, sentiments innats fisiològicament en tots els éssers animals i vegetals. Per l'efecte d'aquest sentiment, l'home ha divinitzat i venerat les forces naturals i tot allò que als seus ulls tenia quelcom d' excepcional o de sobresortint (3).

Així, no és pas estrany que l'home cristià, hagi sembrat el món catòlic d'innombrables capelles, ermites o santuaris, dedicats a les moltes i diverses advocacions que hom ha donat a Déu, la Mare de Déu, els sants o les santes. Catalunya i especialment el Berguedà, com a terra eminentment agrícola i de muntanya, formen part d'aquest context i en tots els pobles hi ha una gran quantitat d'esglésies amb advocacions fortament arrelades a la població.

L'estudi que presentem en aquest treball és dedicat solament als santuaris de caire marià de la comarca, però cal no oblidar que, moltes poblacions, tenen per patró a sants i santes també reconeguts popularment com a advocats i protectors de moltes de les malalties o calamitats que l'home ha patit o pateix. També aquests sants, són o han

estat, protectors del camp o dels animals, béns sempre molt importants per a la gent de pagès i muntanya. A Catalunya, fins ben entrada la Baixa Edat Mitjana, prevalgué una gran devoció pels sants, centrada en les relíquies o sepulcres dels primers màrtirs cristians, eremites i bisbes (4). Les antigues tradicions, sovint ens comuniquen dades de l'actuació atribuïda als sants i santes, sobretot, donant ajut i auxili a malalts i decrepits.

No obstant això, aquesta devoció més local dedicada als sants, convivia i segueix convivint amb la que de forma més preponderant s'atorga a Maria, que com a Mare de Déu i dominadora en el regne del cel sobre tots els àngels i sants, segons concepte de l'Església, s'ha venerat internacionalment. L'ajuda que Maria presta als malalts ja surt proclamada per Sant Agustí (354-430) en la glorificació que li fa en un dels seus escrits bàsics, quan diu "*Maria, paradís, en quin centre hi ha plantat l'arbre de la vida, quines fulles curen als malalts, quin aroma reanima els morts i la seva fragància transforma lo amarg en dolç*"(5). Específicament però, no serà fins al segle Vè, que la Mare de Déu serà considerada com auxiliadora dels malalts, fet que arrenca, segons l'historiador eclesiàstic Sozomenus, dels malalts que, esperant un alleugeriment de la seva malaltia, acostumaven a passar una nit a l'església Anastasia, de Bizanci. D'aquest mateix segle, arrenca també el patronatge protector de Maria per tenir les dones un bon embaràs i un bon part, així com per a ésser la protectora natural de llurs fills. A l'igual que les advocacions a la Mare del Remei i dels Dolors, implorades sovint pels fidels com a mitjanceres de malalts i sofrents, al nostre país també ha tingut una especial devoció la Mare de Déu embarassada, sota l'advocació de l'Esperança.

En el segle XVI, reneix amb força el culte als sants curatius d'epidèmies, és a dir, els que per la seva intervenció, podien minvar els efectes de les malures que assotaven el nostre país. Així, sant Sebastià, sant Roc, o inclús sant Cristòfol, tenen una gran predicació com advocats contra la pesta i les calamitats, devoció que s'havia iniciat en els segles medievals, quan els estralls mortals es produïen sense que la medicina d'aquell temps pogués fer-hi gran cosa. Els homes cercaven com a únic consol, ajuda teúrgica en aquests patrocïnadors. També sant Sadurní, sant Valentí, sant Ponç, sant Martí, sant Isidre, i un llarg etc. de sants i santes, estan estretament relacionats amb la devoció i la fe dels nostres avantpassats i, encara avui, de molts conciutadans i comarcans nostres.

Molt sovint, hom encara resa o veu resar davant del titular d'alguna de les més de tres-centes esglésies que hi ha al Berguedà, moltes especialment marianes, demanant la curació d'una malaltia, la guarició d'un mal físic, un bon resultat a una intervenció quirúrgica, tenir bon part, o simplement, la guarició correcta de la fractura d'un os. En goigs antics, quan encara no s'havia donat nom al càncer, hom podia trobar en les seves lletres, súpliques per a la curació de mals dits *xacrosos*, *menjadors* o *exterminadors*. També hi trobem pregàries curioses, com la d'aconseguir l'expulsió de malúries internes, els endimoniaments,

que algunes persones creien posseir. Altres pregàries més materials, demanaven als sants o a la Mare de Déu, una bona pluja, una collita abundosa, la protecció d'un llamp, o la guarició d'un animal domèstic, molt necessari i valuós per a les feines del camp.

ELS SANTUARIS MARIANS.

Fins els segles XI i XII però, i sobretot a partir del segle XIII, amb la divulgació de moltes llegendes fantàstiques de la troballa d'una imatge, no agafarà el culte a la Mare de Déu una gran importància que, en successives embranzides, ja no decaurà més fins els nostres dies. Al segle XIX, malgrat l'adopció de les primeres mesures higièniques, tant de caràcter particular com públiques, i amb l'arribada dels primers avenços científics i mèdics, el culte a Maria en els seus santuaris específics, tornarà a reprendre amb força, inclús desbancant el culte als sants que, sobretot des de l'Edat Mitjana, tradicionalment eren invocats contra els mals.

En gairebé tots els goigs dels santuaris marians del Berguedà en que hem basat aquest estudi, la majoria de les seves lletres invoquen a la maredeu d'una forma general per a la recuperació de la salut del fidel que la suplica, trobant-hi una gran varietat d'expressions, així és demana que Maria sigui: *protectora, empara, remei (remediadora), medicina, bona metgia, consol de l'affligit, de gràcies donadora, de mals exterminadora, font segura de salut, etc.* o que preservi de: *perills, malalties (estar malalts, malalters), de tot mal (qualsevol mal, de tots mals, de tenir ningun mal), de tota pena i dolor, de no tenir salut, etc.*

Per més de cinquanta vegades trobem aquestes invocacions en les imatges estudiades dels goigs marians del Berguedà, pertanyents als municipis d'Avià (advocacions del Remei i la Llet), Bagà (Paller), Berga (Bon Refugi, Dolors, Pietat, Salut, Sarraís i Queralt), Capolat (Tossals), Casserres (Antiguitat), Castellar de N'Hug, Castellar de Riu (Corbera), Cercs (Consolació i La Baells), L'Espunyola (Bosch i Torrents), Gósol, Guardiola de Berguedà (Hospitalet), La Nou de Berguedà (Remei i Lourdes), Olvan (Valldaura), La Quar, Sagàs (La Guàrdia), Saldes (Castell i Gresolet), Sant Jaume de Frontanyà (Oms), i Sant Julià de Cerdanyola (Esposes).

Altre de les pregàries més sovintejada en els goigs berguedans a la Mare de Déu, especialment en l'advocació de la Llet d'Avià, i en altres no específiques d'aquest patronatge, com els de Castellar de N'Hug, Gresolet, Hospitalet i Paller, és refereixen a les dones prenyades i, sovint, demanen tenir un bon part, un bon alletament els fills, evitar ser estèril, etc. Els precés més sovintejats demanen: *ajudans a donar a llum, a parir la criatura o a tenir un feliç part.*

També la por ancestral a la darrera hora, sovinteja en les peticions a les maresdedeus del Berguedà, així trobem que se'ls demana a les advocacions de l'Antiguitat, Gresolet, el Remei de La Nou, Queralt, Sarraís, i Bon refugi de La Valldàn: *una bona mort, una bona agonia o l'eterna felicitat quan: s'acosti l'hora pia, a la fi d'esta jornada, l'hora sigui arribada, o quan s'hagi de deixar del món les coses.*

Moltes d'altres són les pregàries per la salut o per evitar les malalties que trobem en els goigs marians que hem estudiat, així, demanar per evitar la bogeria i guardar l'enteniment (Castell de Saldes); contra el mal de pedra (Paller), trencadura (La Baells, Paller, Oms); tulliment (Sarraís i la Salut de Berga); mal xacrós (Salut de Berga); bàlsam de salut (Salut de Berga i Bosch); contra la pesta (Castell de Saldes), cansament (Salut de Berga); oïda i sordera (Corbera); neulament (Corbera); febres (Consolació de La Quar); tristesa (Antiguitat); mals del cor (La Quar); fam (La Quar) i berrugues (La Quar).

En alguns goigs trobem elocucions dedicades als *ex vots o sos vots*, especialment en els dels santuaris dels Oms i de Queralt. Així mateix trobem als goigs del santuari dels Oms, l'oferiment d'esquelles d'animals com a ex vots i precés per evitar que aquests emmalalteixin.

En els goigs antics del santuari de Corbera, es confirma la recomanació mèdica moderna de fer salut, ja que en aquell indret hi ha *sanitoses flaires que fan enfortir la salut i també, flors boscanes que són bàlsam de salut.*

LES DEVOCIONS

MARE DE DÉU DE QUERALT, Berga.

Evidentment, malgrat les moltes advocacions marianes de les quals en són fidels devots els berguedans i que, a continuació en farem un tast, el santuari de la Mare de Déu de Queralt n'és el seu far benefactor. Així no es estrany que en tota malúria genèrica o en pregaria particular, els pobladors d'aquestes contrades i molts altres creients d'arreu, hi pugín a fer-li a la Verge els seus precés. Un dels actes més festius del santuari és la celebració de la Gala, festa en el temps del fruit madur, que com diu un dels seus goigs: *per Sant Marc, de prometença puja Berga en processó, tot nimbant vostra clemença, amb devota tradició.*

Queralt, quer-alt o muntanya alta, és la serralada que fa de capçalera a la ciutat de Berga i on hi ha edificat el santuari a la Mare de Déu sota aquesta advocació, que és el centre de devoció mariana més important del Berguedà. La imatge de la Mare de Déu, coronada canònicament des del 3 de setembre de 1916, és una petita talla de fusta d'uns cinquanta centímetres d'alçada, obra de transició del romànic al gòtic, que representa a Maria,

sentada, presentant el seu Fill recolçat sobre el genoll esquerre. Prop de l'actual santuari hi ha la cova de la troballa on segons la tradició, el pastor del mas Vilaformiu, la va localitzar tot cercant un bou que se li havia escapat muntanya amunt. El primer santuari fou edificat al segle XIV, pagat pel mercader berguedà, Francesc Garreta. L'actual s'edificà en el segle XVIII, inaugurant-se l'any 1741.

Moltíssims i molt antics, són els goigs que enalteixen la Mare de Déu de Queralt com a font de salut i protectora dels berguedans. En un d'ells, els "Goigs a la meravellosa imatge de Maria Santíssima de Queralt venerada en son temple y montanya sobre la ciutat de Berga" una de les seves estrofes proclama: *Celestial Emperadora del cel i terra aclamada: Verge de Queralt sagrada, sigueu nostra protectora.*

En altres goigs antics del segle XIX, els "Gozos a la milagrosa imagen de Nuestra Señora de Queralt venerada en su magnífico templo sito en el monte de Queralt que domina la real villa de Berga" es diu: "A cantar glorias vamos, con ternura angelical: protéjenos, gran Señora, Madre y Virgen de Queralt". Molts altres goigs proclamen l'especial protecció maternal de Queralt als berguedans, un d'ells diu: *Un somriure us té nimbada, de bell aire maternal: sigueu nostra advocada, Verge Santa de Queralt.* També l'Himne dels Romeus "A la Verge de Queralt" demana: *Verge Santa i gloriosa, que floriu com una rosa, en les roques de Queralt, acolliu-nos amorosa i lliureu-nos de tot mal.*

Per completar una petita mostra dels goigs queraltins que fan referència a la salut dels fidels que hi pugen a pregar, recollim dels "Antics goigs de Ntra. Sra de Queralt que es venera al seu Reial Santuari situat en una de les muntanyes damunt la ciutat de Berga" la següent imprecació: *Les meravelles que obreu, el món tenen admirat, deu pluja en la sequedat, i de tots els mals cureu. Per ço sóu sempre aclamada, de tots mals remediadora: Verge de Queralt sagrada, sieu nostra protectora.* En uns altres "Goigs de la Mare de Déu de Queralt –puix per ser nostra alegria–" una estrofa diu: *Voleu ser des d'eixa serra, pel malalt font de salut, i en la pesta i en la guerra, per tothom fidel escut.* i una altra diu: *Si malalta Berga plora, troba en Vós prompte remei, i al devot que amb fe us implora, li cediú vostre servei, sou-li auxili en sa agonía, i en la mort consol suau: de Queralt Verge Maria, no ens negueu del cor la pau.*

Uns "Gozos para implorar los devotos de Maria Santísima de Queralt, el consuelo en las tribulaciones" confirmen les moltes peticions que els fidels berguedans li fan a aquesta imatge mariana: *Los efectos de la gracia, que alcanzan vuestros devotos, lo acreditan tantos votos, que os rinden con eficacia.*

MARE DE DÉU DEL CASTELL, Saldes.

Procedeix de l'antiga església situada dalt el cim on hi havia el castell de la població, edifici

parroquial que consta citat en l'acta de consagració del segle X de la Seu d'Urgell, l'any 839. Una de les estrofes dels "Goigs de Nostra Senyora del castell de Saldes y sa comarca" diu que: *Sou, gran Reyna, apropiada, per guardar l'anteniment, ab gran goig tota la gent, a Vos acut confiada.* I en una altra diu: *Sou consol dels afligits, refugi dels perseguits, de tot mal la medicina, o saludable piscina.* També: *Puix per vostres fills Senyora, Mare sou del gran consell, siau nostra intercessora, Verge Santa del Castell.* En uns altres goigs trobem: *Contra torbs i tempestats, siau nostra defensora, contra pesta, protectora.*

MARE DE DÉU DEL REMEI, Avià.

Els "Goigs a la Mare de Déu del Remei que es venera en la seva ermita de la masia de cal Castanyer, a la parròquia d'Avià", diuen: *Els malalts i els qui penaven, glopejant sempre dolors, a vós, Mare del Remei, que escampeu des d'aquest coll, vers nosaltres vostre amor, amb confiança recorrien: que de tots mals és Remei, i és Mare nostra, Maria.* L'ermita rural del Castanyer és situada en un costat de la Serra de Noet, dins el terme municipal d'Avià. Uns goigs més antics editats en castellà a la Impremta de Valls, de Vic amb lletra de Mn. Josep Blanxart i Camps, diuen que la Mare de Déu del Remei del Castanyer *Encierra el pecho oprimido, de lágrimas un raudal, consuelo del afligido, libranos de todo mal.*

MARE DE DÉU DE LA LLET, Avià.

La capella de Santa Maria d'Avià, antiga església parroquial, és un petit edifici romànic rural del segle XII, situat als afores de la població, fet d'una sola nau rectangular i àbsis semicircular. D'aquesta esglésiola es conserva en el Museu d'Art de Catalunya, a Barcelona, un magnífic frontal d'altar, romànic de mitjans segle XIII, realitzat en fusta i pintat amb escenes de la vida de la Mare de Déu. Un dels goigs més antics d'aquesta advocació, publicats a Berga l'any 1812, són els "Goigs de Santa Maria de Jus de Avià, vulgarment dita Nostra Sra. de la Llet, que se venera en sa iglesia annexa a la parròquia de Sant Llorenç prop Bagà", i en ells es diu que *Vostre imatge celestial, es consol dels afligits, y de quants venen contrits, per aliviar son mal.* També que: *Un feliz part alcansau, i a las contritas preñadas, i a donas de llet privadas, llet copiosa donau.* I confirma, *Lo vostre manto sagrat, es abrich celestial, com una dona en son mal, aixis ho ha experimentat, essent vos la intercessora, quant parir be no podia. Ella, os invocà de cor, revestida de fe pura, y parí la criatura, felizment, y sens dolor, verificantse en la hora, de entra'l, Manto de Maria. Es, pues, prenyades totas, abrigauvos baix son manto, y ningun dolor, ni llanto, sentireu, si sou devotas (sic).* En una altra versió més nova, feta a Berga, a la Impremta de Vda. Casals hi ha uns versets més entenedors malgrat amb el mateix contingut: *Un felis part alcansau, a las mares embarassades, y si estan de llet faltadas, abundant vos la donau, perxó de la llet Senyora, titular-vos convenia, siau sempre nostra guia, nostre amparo y protectora.*

MARE DE DÉU DE GRESOLET, Saldes.

Santuari documentat des del segle XIII, fou parròquia i centre de gran devoció mariana de

tota la vall del riu de Saldes. L'edifici romànic fou substituït per un de nou, d'estil gòtic, fet l'any 1377 que s'esfondrà per un terratrèmol. L'actual santuari data dels segles XVII i XVIII. La imatge de la Mare de Déu es conserva a Saldes. Els antics "Goigs de Ntra. Sra. de Grasolet", editats a Berga, ens parlen que *Als devots que seus comanan, de tot perill deslliurau, per la terra sius demanan, pluja també l's alcansau, quant l'hora sia arribada, de la mort ques pas estret, puig voleu ser venerada, en aquest lloch tan quiet, ohiuos Verge Sagrada, Maria de Gresolet*. En altres edicions de goigs hi ha les següents estrofes petitòries: *Quan al cim d'aquesta vida, de la mort arribi el fred, de la nostra Pau complida, deu-nos sempre bon esplet i també, De malalties i parts, y altres treballs que sé ocorren, si a vostra pietat recorren, deslliurau en totes parts..*

NTRA SRA. DE LES ESPOSES, Sant Julià de Cerdanyola.

Uns goigs curiosos són els "Goigs nous de Ntra. Sra. de les Esposes o Espases que se venera en el terme de Sant Julià de Cerdanyola, bisbat de Solsona". En ells es diu que: *En hores calamitoses, que'ls marits marxen ont cal, us confien llurs esposes, i Vos las guardau de mal. I també, Puix que Déu ens ha donat, a Vós per consoladora, de les Esposes Senyora, mireu-nos amb pietat.*

MARE DE DÉU DE N'HUG, Castellar de N'Hug.

Església documentada des del segle X, molt modificada en els segles XVII i XVIII que conserva, però, alguns vestigis de l'època romànica en el campanar i forjats en ferro de la porta. El nucli de Castellar s'ha desenvolupat a l'entorn del castell i a redós de l'església de Santa Maria que, en el segle XIII, era sota el domini dels barons de Mataplana. Els antics "Goigs en honor de la Mare de Déu den Hug, patrona y advocada de la iglesia parroquial de Castellar, bisbat de Solsona" ens confirmen: *De tots los remeys lograts, declarada miraclera, dels mals exterminadora, devant Ell intercessora*. En una altra estrofa els mateixos goigs ens diuen: *Las donas quant van de part, assitiu molt puntual, deslliurantlas de aquell mal, si a Vós han invocat*. En altres goigs trobem: *De Déu sou la tresorera, e ses gràcies donadora, defenseu, doncs, Vós Senyora, el devot que en vos espera.*

MARE DE DÉU DE L'HOSPITALET, Guardiola de Berguedà.

Aquesta ermita és situada en el lloc de Gréixer, dins el terme municipal de Guardiola de Berguedà. Dels "Goigs de Nostra Sra. de l'Hospitalet, venerada en la capella del terme, parròquia de Sant Andreu de Gréixer" trèiem la cita que diu: *Vostra capella enriquiren, dotze bisbes amb perdons, que de Pinós els Barons, de tota carga eximiren, a vostre amparo acudiren, l'estèril i la prenyada, Verge de l'Hospitalet, sigueu la nostra advocada.*

MARE DE DÉU DE PALLER, Bagà.

Santuari documentat des del segle XII, l'antic era situat en un altre lloc més alt. L'actual, data de 1747, edificat prop de la Font dels Banyadors. La talla de la Mare de Déu del

Paller és una imatge policromada del segle XVIII que és guarda a la parroquial de Bagà. Els "Goigs a la miraculosa imatge de Nostra Senyora de Paller, que's venera en son hermós santuari en la parròquia de Sant Esteve de Bagà, bisbat de Solsona", ens parlen de les diverses curacions que acredita la Verge quan s'invoca fervorosament, així, una estrofa diu: *Els qui amb fe viva i sensera, us venen a visitar, mai no's senten molestar, del terrible mal de pedra, i aquell que abans en patia, troba en Vós alivi ver.* Una altra diu: *Si és infant el qui us implora, afectat de trencadura, en Vós troba prompta cura.* I encara una altre: *Quan de tot cor se us demana, de secor també ens lliureu, i de mal part deslliureu, a la mare cristiana, que en Vós troba metgia, sigueu nostre empar i guia, verge Santa de Paller.*

MARE DE DÉU DE LA PIETAT, Berga.

Petita capella d'origen medieval, edificada en el número 20 del carrer del mateix nom, a la ciutat de Berga. Existia abans de 1224 però la seva estructura antiga, fou modificada l'any 1665, quan feu funcions d'església parroquial. L'interior conserva la decoració barroca. Els "Goigs de la Mare de Déu de la Pietat que es venera a la seva capella de la ciutat de Berga" ens diuen que: *Del devot que a Vós acut, sou, Senyora, l'advocada, per això us hem aclamada, font segura de salut.* Uns altres "Goigs en honor de Ntra. Sra. de la Pietat que's venera en sa capella de Berga" ens diuen que: *En Berga sou reclamada, per miracles i favors, curau tots mals i dolors, sent pera tots advocada.*

MARE DE DÉU DELS DOLORS, Berga.

Els "Goigs a la Mare de Déu dels Dolors de la ciutat de Berga" ens parlen d'una imatge venerada en la seva capelleta del carrer Buixader, número 6 de la capital de la comarca, prop de la parròquia arxiprestal de Berga. En ells ens diu una de les estrofes: *Dolorosa, en Vós confia, qui coneix també el dolor i també, Té sant Roc el patronatge, del carrer, ja fa molts anys, i recull, la seva imatge, tots els nostres precis i planys. Cap a Vós tothora els guia, per trobar el remei millor, ara al cel sou l'alegria, dels que estimen al senyor.*

MARE DE DÉU DE LA BAEELS, Cercs.

Santa Maria de la Baells, era una església romànica, original del segle XI, que actualment resta negada en part per les aigües del pantà que a les darreries del segle passat és construï en aquest lloc. El cap del municipi ha esdevingut Cercs, degut a la importància de la industrialització del terme a finals del segle XIX. Comprenia dues parròquies, Santa Maria i Sant Jordi, llogarret aquest que el 1978, originà un nou nucli urbà per allotjar els habitants de la població afectats per la construcció del pantà. Els "Goigs de Nostra Senyora de la Baells", editats a Berga per la Imp. Vda. de Quirse Casals, diuen que aquesta advocació *Vós li donau virtut tanta, que tot ho remedia.* En una altra estrofa ens diuen que: *La vostra imatge Sagrada, fa a la Baells bellas valls, alivio contra tots mals, sempre singu arisada, per trencats averiguada, inefable medecina.*

MARE DE DÉU DE LA SALUT, Berga

Els "Goigs de Nostra Senyora de la Salut" estan dedicats a la imatge mariana que, sota aquesta advocació, pertany a la capella dita "del Vall d'Abaix", dins la ciutat de Berga i invoquen a la Mare de Déu tot pregant-li: *Sou de Siloé piscina, pel tullit i pel xacrós, pels malalts la medicina, pels cansats lo seu repós, balsam sou que d'alta esfera, per curar l'home ha vingut, siau la Mare verdadera, font de vida i de salut.*

MARE DE DÉU DE CAL SARRAÍ, Berga

Cal Sarraí és una casa senyorial, situada al número 5 del carrer de Marcel·lí Boixader, a Berga, que comunica amb el carrer de les voltes d'en Clarís i amb la capella familiar a través d'un passatge cobert per la mateixa casa. D'un "Goigs de la Mare de Déu de Cal Sarraís" editats el 1958 a Berga, per la Imp. y Foto J. Huch, treiem aquestes súplices: *Quan els mals ens atueixin, malalties i secades i colpits per maltempsades, nostres cors, retuts, sofreixin, sigueu Vós en aquella hora, per tot mal bona metgja, vulgueu ser, Oh Maria, nostra mare i protectora. I també: I, en siguent l'hora arribada, de deixar del món les coses, quan ja, vida i mort, confoses, per l'espai prenguin volada, siau Vós, gentil Senyora, qui els faci companyia, vulgueu ésser, Oh Maria, nostra Mare i Protectora.*

MARE DE DÉU DELS TOSSALS, Capolat.

Del santuari marià dedicat a la Mare de Déu dels Tossals, construït, primer en el segle XIII, i reconstruït més tard el 1757, se'n conserven solament restes en el seu lloc primitiu, ja que fou destruït durant la darrera guerra civil espanyola. La imatge de la Mare de Déu dels Tossals, és una talla gòtica del segle XIV que és guarda dins l'església parroquial de Sant Martí de Capolat. Uns "Goigs a Nostra Senyora dels Tossals", editats el 1866 a la Imp. de Juan Soldevila, de Berga, la proclamen protectora del terme "*perque sou acreditada, medecina de tots mals*".

MARE DE DÉU DEL BOSCH, L'Espunyola.

Els "Goigs en alabança de Maria Santíssima del Oratori del Bosch" corresponen a la capelleta erigida en terme del Cint, agregat de L'Espunyola. Una de les seves estrofes diu: *Sou lliri entre espines, balsam que tot ho cureu, teniu-nos baix vostres mires, Bona Mare no ens deixeu. I una altra: Pels dels Cint sou Senyora, de refugi la ciutat, de sols mals remediadora, en tota necessitat. Per tots siau advocada, per l'instant en que morim.*

MARE DE DÉU DELS TORRENS, L'Espunyola.

Santuari situat prop de la masia del mateix nom, a la dreta de la riera de l'Hospital, en l'agregat del Cint, municipi de L'Espunyola, està documentat des del segle XIII, encara que la construcció actual és barroca i data del segle XVIII. En unes "Suplicas per pluja a Maria Santíssima dels Torrens", es diu que: *Poble del Cint y comarca, sempre a vós han vingut, pluja, pau, salut y gracia, sens tardança han rebut.*

MARE DE DÉU DEL CASTELL, Gósol.

Sota aquesta advocació hi ha una bella imatge romànica del segle XII, conservada actualment al Museu d'Art de Catalunya, a Barcelona, procedent de la derruïda església de Santa Maria, situada en el castell de Gósol, dalt la població actual. La nova església del poble, celebra la festa el 15 d'agost, dia de l'Assumpció. Els "Goigs a lloança de Madona Santa Maria", deixen clar que: *Gósol canta i en Vós planta, l'arbre altíssim de la fe, Mare pia que ens decanta, i ens obté reial mercè. I també, Accepteu-nos a tothora, fent costat al vostre Fill, oiù l'anima que plora, deu ajut en tot perill.*

MARE DE DÉU DE CORBERA, Castellar de Riu.

Prop del castell d'Estela, en el lloc d'Espinalbet, aquest santuari està documentat de molt antic, malgrat que la construcció actual és de finals segle XVII amb afegits posteriors del XVIII. L'església és coberta amb volta de canó amb llunetes. Conserva una porta antiga dovellada, un òcul i el campanar d'espada, alçat a la façana de migdia l'any 1766. El santuari disposa d'una hostatgeria per a colònies. La Mare de Déu de Corbera és una talla en pedra que és conserva al Museu Diocesà i Comarcal de Solsona, del segle XV. Els "Goigs de Nostra Senyora de Corbera" ens diuen que: *Los que ab sordesa, ó Reyna, vos venen a visitar, cobran ab salut perfecta, lo oïdo, que no te par: y finalment tots alcansan, de Vós consol y favor.* Uns altres "Goigs de la Santíssima Virgen de Corbera" escrits per l'escolapi P. Joseph Teixidor, prevere, ens parlen de l'abundor de les seves gràcies boscanes i sanitosos aromes: *Riques fontanes, bons ayres, corren y campan aquí, qu'ab ses sanitoses flayres, la salut fan enfortí, l'ànima n'és estadana, d'un cel fresch y brillador..../.....Anem germans, a la Mare, sobretot els malalters, no hi ha fill a qui no ampare, ab trassa i amor perfets.* Uns "Goigs nous de Madona de Corbera" diuen que: *Als esperits en malaltia, que neuli el mundanal bes, retorneu la vigoria, en el vostre sant recés, i els doneu llum matinera, d'una eterna serenor.*

MARE DE DÉU DELS OMS, Sant Jaume de Frontanyà.

És conserven algunes tombes antropomòrfiques del segle XI, cavades a la roca, prop d'aquest santuari que denoten la seva antigor, malgrat que la construcció actual fou realitzada l'any 1785. L'edifici és d'una sola nau i capelles laterals, amb un presbiteri que acull el cambril de la Mare de Déu. El santuari fou incendiat durant la guerra civil i se'n va perdre el retaule barroc. La devoció a aquesta advocació mariana es va popular moltíssim en el segle XVI, esdevinguent un dels santuaris més populars del Berguedà. En uns "Goigs en alabansa de Nostra Senyora dels Olms, venerada en la sua capella, situada en lo priorat de Sant Jaume de Frontanyà", fets els 1848 a l'obrador de la plaça de l'Om de Manresa, per Ignasi Abadal, veiem que *Vos curau de trencadur* i també que aquesta Mare de Déu era invocada per curar *si els animals emmalalteixen.* En unes "Coples en alabança de Ntra. Sra. dels Olms", fetes a Berga per Gràfiques Molins, es diu que: *de sos mals, quant vos dedica, sos vots y cors fervosa..../.... Vós curau de trencadura, Verge pura, de tot mal als que us serveixen. I*

Francesc Villegas i Martínez

referint-se als animals diuen: *Si animals se emmalalteixen, pres guareixen, gran favor, ó Verge bella, per so en vostre capella, ofereixen, de molts de aquells la esquella.*

MARE DE DÉU DEL REMEI, La Nou del Berguedà.

Imatge venerada a l'església parroquial de La Nou. Els seus "Goigs en alabansa de Ntra. Senyora del Remey" diuen que: *En qualsevol malaltia, sou Vos Remey conegut, aquest poble en Vós confia, y a vostre poder acut, si la salut esperada, vos demanan ab humil cor.* I també en una altra estrofa és diu: *Un remey tan eficàs, acudim ara de nou, a demanar-vos solàs, a la fi d'esta jornada, per lograr l'últim tresor, puig Vós clamam advocada, y Remey en toto dolor.*

MARE DE DÉU DE LURDA o LOURDES, La Nou del Berguedà.

Aquest santuari marià dedicat a la Mare de Déu de Lurda o Lourdes, fou construït en el segle XIX, al voltant de 1885 per iniciativa de Mn. Antoni Comellas, fill del Molí de la Nou. En el lloc existia ja una petita capella edificada el 1878 on ja s'hi venerava una imatge francesa, procedent de la població de Pau. A sota el santuari hi ha la cova i unes fonts amb piscines a imitació del santuari existent a Lorda de Bigorra (la Gascunya). Els seus "Goigs en honor de Ntra. Sra. de Lourdes" proclamen: *Atrets de vostra virtut, en la Nou vos venerám, porque de Vós esperam, lo gran do de la salut, per eix fi tothom acut, implorant vostra assistència.*

MARE DE DÉU DE LA CONSOLACIÓ, Cercs.

Aquest santuari marià pertany al lloc de Sant Salvador de la Vedella, dins el municipi de Cercs, fou construït el 1783 en substitució d'un altre edifici documentat des del segle XVII. Es tracta d'una curiosa construcció feta amb planta central, en creu grega i cúpula. Els "Goigs que se cantan a Ntra. Sra. de la Consolació al Priorat de Sant Salvador de la Vadella" fets a la Imp. de Quirse Casals, al carrer Ciutat, 30, de Berga, ens diuen que: *Consolació, ja publica, lo qui de febras tocat, entra en est temple sagrat, y aquí, passantlas, suplica: com a cert ho testifica, la gen que vé per aixó.*

MARE DE DÉU DEL BON REFUGI, Berga.

En uns "Goigs en honor de la Mare de Déu del Bon Refugi, que es venerava en l'abans parroquial de Sant Pere de Madrona, parròquia de la Vall dan, bisbat de Solsona", trobem que se li demana a aquesta advocació: *Vós aquí, com Font divina, si us invoquem de bon cor, ens dareu la medecina, en tota pena i dolor, i després d'aquesta vida, l'eterna felicitat.* L'església romànica de Sant Pere de Madrona, s'aixeca en un tossal sobre la carretera que de Berga porta al santuari de Queralt.

MARE DE DÉU DE L'ANTIGUITAT, Casserres.

Encara que aquesta església surt documentada ja al segle XI, l'actual construcció és dels segles XVIII i XIX. A la façana hi ha una inscripció amb la data de 1848 i a dins, conserva dos sarcòfags gòtics de molt interès procedents de l'antiga església de l'Àngel Custodi. Els "Goigs de Ntra. Sra. de la Antiguitat, venerada ab aqueix nom en la sua capella en lo terme y a prop la vila de Casserras", ens parlen de l'ajut remeier d'aquesta advocació mariana: *Aquí com en piscina, sou per qualsevol mal, segura medicina, Remey universal. Aquí el que vos implora, sempre es remediat, Casserras vos adora, per Mare de Pietat.* En uns altres goigs, editats a Manresa el 1929 per la Imp. Vives, diuen en una estrofa que: *Les mares us ofrenen, el fruit de son amor, i en els mals que'ls apenen, os pregunen amb fervor.* I en una altra: *en vida i en la mort, ningú, si amb fe os implora, se'n va desconsolat.*

MARE DE DÉU DE LA GUÀRDIA, Sagàs.

Aquest santuari marià resta documentat des de l'any 1010 com un dels dominis del monestir de Sant Miquel de Cuixà. En el segle XVII fou parròquia i és reconstruït tot l'edifici, ampliant-lo encara en el segle XVIII. La imatge de la Mare de Déu de la Guàrdia és una talla policromada, de fusta, obrada en el segle XIV. Els "Goigs de Santa Maria de la Guàrdia de Sagàs", supliquen a la patrona: Aquest poble aquí us venera, amb afecte filial, de la gràcia mitjancera, deslliureu-lo de tot mal.

MARE DE DÉU DE VALLDAURA, Olvan.

L'església és la única dependència que es conserva de l'antic monestir sota aquesta advocació mariana, fundat l'any 1231 per Bernat i Geralda de la Portella que el 1240 omplia una comunitat de monges cistercenques procedents del monestir urgellenc de la Bovera. El 1388 una part de la comunitat passà a Berga on fundaren el monestir de Santa Maria de Montbenet, i el 1399, la resta es traslladà a Manresa. L'església monàstica, del romànic tardà, exercí de parròquia fins al segle XVIII. A la casa Nova de Valldaura, es guarda una marededéu de factura popular procedent d'aquest monestir. Els "Goigs a llaor de Santa Maria de Valldaura, que es venera a la seva capella restaurada de l'antic monestir de Valldaura del Berguedà", demanen: *Des del lloc on esteu ara, preserveu-nos dels perills, puix que sempre en sereu Mare, i nosaltres vostres fills.*

MARE DE DÉU DE LA QUAR.

La primera església d'aquest santuari marià, que sempre fou parròquia, fou consagrada l'any 900 pel bisbe Nantigis de la Seu d'Urgell. Des de 1069 formà part del patrimoni del monestir de Sant Pere de la Portella. L'any 1540 fou saquejat l'edifici i a partir de llavors, s'anà reformant poc a poc, ampliant-lo definitivament en els segles XVIII i XIX. El campanar data del segle XVI. La imatge de la Mare de Déu de la Quar, és una peça de transició del romànic al gòtic. Els "Goigs de Nostra Sra. de La Quar que se venera en la parroquial iglesia, abadiat de Sant Pere de la Portella", editats a Vic l'any 1851, per Felip Tolossa

Francesc Villegas i Martínez

diuen que: *Es lo qui de cor vos crida, de mal de cor deslliurat, y lo febrós queus arriba, de febras al punt curat, persó tots ab melodia, de favor tan singular.* Uns altres “Goigs de la Mare de Déu de la Quar, venerada en aquest santuari, antiga església parroquial de Sant Hilari, bisbe, i Sant Sadurní, màrtir, de l’abadiat de Sant Pere de la Portella”, en una estrofa ens diuen: *Qui a la font vostra ha rentat, de berrugues la sutzura, resta net d’eixa malura, que és l’imatge del pecat, qui s’estimba, és singular, com us troba acollidora, protegiu-nos, Oh Senyora, Verge Santa de la Quar.* I en una altra: *De la Quart el veïnat, dolça Mare us considera, i de Vós remei espera, quan es té necessitat.*

NOTES

1. *Goigs*, DD.AA. Gran Enciclopèdia Catalana, volum 8, Barcelona 1975.
2. *Santuaris marians del Bages amb tradició remeiera*, Francesc Villegas i Martínez, Gimbernat, Revista catalana d’Història de la Medicina i de la Ciència, volum XV, Barcelona 1991, pàgs. 291-312.
3. *Imatges de la Mare de Déu trobades a Catalunya*, Joan Amades i Gelat, Barcelona, 1989, col·lecció El tresor popular a Catalunya.
4. *Goigs i devoció popular*, Margarita Briones i Joan Santacreu, Revista L’Erol núm. 23, Berga 1989.
5. *Santos sanadores*, sense autor, Ciba Sociedad de Productos Químicos, Talleres d’ Electra Artes Gráficas, Barcelona, 1948.

FONTS DOCUMENTALS

Col·lecció de goigs de l’autor.

Goigs marians del bisbat de Solsona, Climent Forner i Benigne Rafart, Delegació de Mitjans de Comunicació Social del Bisbat de Solsona, Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 2001.

El Berguedà, DD.AA. i informació documental Rosa Serra i Rotés, col·lecció Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya, volum 5, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1994.

Arxiu Comarcal del Bages, Manresa, Col·lecció de Goigs de Domingo Botifoll

GOIGS À LA
sa Imatge de Maria
ralt, venerada en
tanya sobre la Real

MARAVELLO-
Santíssima de Que-
son Temple y Mon-
Vila de Bérga.

Celestial Emperadora
del Cel y Terra aclamada,
Verge de Queralt Sagrada
siau nostra Protectora.

Vostra Imatge Celestial
es lo nort de la salut,
ahont tot lo Mon acút
per alivio de son mal:
Despues que va ser trobada,
per prenda del Cel se adora;
Verge de Queralt Sagrada, &c.

Un Bou, soberana Estreila,
vos adorá y descubrí
en un Arbre que flori
per celestial maravella:
Joya del Cel Enviada
la Fé mes pia hos honóra,
Verge de Queralt Sagrada, &c.

A vostra hermosa presencia
quedá lo Bou humiliát,
sent de son Amo buscát
ab cuydado y diligencia:
Y trobát, sens ser buscada
la prenda que al Cel millora;
Verge de Queralt sagrada, &c.

En trobarvos, Verge pura,
luego os oferí l' Cor,
estimant lo gran tesor,
que li doná sa ventura:
Y quedá Bérga ilustrada
ab Vos Soberana Aurora;
Verge de Queralt Sagrada, &c.

Ab carinyo y afició
tot lo Poble va acudir,
y á exa Costa va venir
ab devota Professó:
Sentvos luego fabricada
una Hermita en que'us adora;
Verge de Queralt Sagrada, &c.

Las maravellas que obráu,
lo Mon tenen admirát,
dau pluja en la sequedát,
y de tots los mals curáu:
Persó sou vos aclamada
de tots mals remediadora;
Verge de Queralt Sagrada, &c.

Lo Sol se veu trasmutár
las mes voltas, á exa Hermita
puja la gent que'us incita
á haberlas de remediar:
Y la Professó admirada
plora ab ternura, ó Senyora;
Verge de Queralt Sagrada, &c.

De llangosta, y pestilencia
esta comarca deslliuráreu,
á Bérga salut donáreu
sols ab la vostra presencia:
D'ella seréu venerada
per unica defensora;
Verge de Queralt Sagrada, &c.

Celestial Emperadora
del Cel y Terra aclamada,
Verge de Queralt sagrada
siau nostra Protectora.

ñ. Ora pro nobis Sancta Dei Genitrix.

Re. Ut digni efficiamur promissionibus Christi.

OREMUS.

Concede nos famulos tuos, quæsumus Domine Deus, perpetua mentis, & corporis sanitate gaudere; & gloriosa Beatæ Mariæ Semper Virginis intercessione, á presenti liberari tristitia, & æterna perfrui lætitia. Per Christum, &c.

Vich: Per Ignasi Valls Plassa Major any 1824.

GOIGS
en alabansa

del Gloriós Caballer y Mártir Sant Sebastiá
PATRÓ DE MONTMAJOR
ADVOCAT CONTRA PESTILENCIA Y TOT MAL CONTAGIÓS

Mártir sañt molt singular
imploram vostra clemencia;
vullau a Jesús pregar
que'ns guardi de pestilencia.

Vostra amare es de Milá,
vostre pare de Narbona;
en la Cort Diocleciá
per capitá vos corona;
empró vos, per Déu amar,
deixáu esta dependencia;
vullau a Jesús pregar
que'ns guardi de pestilencia.

Passareu cruels torments,
ab lós quals, segons s'ha vist,
convertireu molta gent
a la fé de Jesucrist;
per só os ve a suplicar
aquest poble per clemencia;
vullau a Jesús pregar
que'ns guardi de pestilencia.

En un pal lo mal pretor
vos feu assajetejar,
¡qui pot pensar lo dolor
que vareu en ell passar!
allí vareu demostrar
quánta es vostra paciència;
vullau a Jesús pregar
que'ns guardi de pestilencia.

A un pal assajetejat
una vegada patireu,
y després del tot curat,
a cruels assots morireu;
de dos martiris passar,
sols vos donau l'experiencia;
vullau a Jesús pregar
que'ns guardi de pestilencia.

Ab Cristo vos podeu tant,
que farà segons voleu;
oju, donchs, quant vé clamant
humilment lo poble séu;
y al véurel sovint plorar
useu de vostra potencia;
vullau a Jesús pregar
que'ns guardi de pestilencia.

Puig per patró vos tenim,
ateneu nostres clamors,
no miréu lo nostre crim,
donáunos remey piadós
contra'l mal que vol matar
grans y xichs sens diferencia;
vullau a Jesús pregar
que'ns guardi de pestilencia.

Gloriós sant Caballer,
uséu de vostra virtut;
y puig que tenui poder,
conserváunos la salut;

la qual Déu concedirá
afesa sa gran clemencia;
vullau a Jesús pregar
que'ns guardi de pestilencia.

Lo ver Déu vos te promés,
puig per Ell vareu patir,
que'l devot no sia pres
del mal, ans puga guarir;
y ja que vé a implorar
vostre favor y asistencia;
vullau a Jesús pregar
que'ns guardi de pestilencia.

Lo poble de Montmajor,
ab tots los del seu veinat
solicitan, ab fervor,
vullau ser son advocat;
feu se pujan preservar
de tot mal y greu dolencia;
vullan a Jesús pregar
que'ns guardi de pestilencia.

TORNADA

Verge Maria sens par,
y mare per excel-lencia;
Vostre Fill vullau pregar
que'ns guardi de pestilencia.

v. *Ora pro nobis, sancte Sebastiane.* r. *Ut digni efficiamur promissionibus Christi.*

OREMUS

Deus qui beatum Sebastianum Martyrem tuum virtute constantiae in passionem roborasti: ex ejus nobis imitatione tribue, pro amore tuo prospera mundi despiciere, et nulla ejus adversa formidare. Per Christum Dominum nostrum. r. Amén.

LA HORMIGA DE ORO